

MARCALI MÚZEUM

A Marcali Városi Helytörténeti Múzeum
Évkönyve

VII. ÉVFOLYAM
2011.

MARCALI MÚZEUM

A Marcali Városi Helytörténeti Múzeum Évkönyve VII. évfolyam 2011.

Felelős kiadó:
Karancz Gábor

Szerkesztette:
Huszár Mihály

Tartalom

Tanulmányok

ÉLIAS, Miroslav: A gimesi és gácsi Forgách család.....	5
NAGY Csaba: Háborús krónika: Marcali 1944-1945. II. rész.....	29
HAÁSZ Gabriella: Fejezetek a balatonmáriafürdői gyermektáborok történetéből.....	49
HUSZÁR Mihály: „B pont szerint a bútor is államosítva lett”. A balatonmáriafürdői villák államosítása 1952-ben.....	68

Közlemények

BALLA Mária: A kéthelyi vár (castellum) története és látképe.....	76
KISS Kálmán: Marcali első egyházi nyilvántartása. Az 1724-es keresztelési anyakönyvi adatok elemzése.....	84
KISS Kálmán: Lengyel menekültek Marcaliban.....	94
BALOGH Miklós: A marcali külső laktanya története (1951-2001-2011).....	114
FEHÉR János: A Szabadságharcos Szövetségtől a Magyar Honvédelmi Szövetségig.....	134
FEHÉR János: 40 éves a Marcali Luca napi fakupa.....	149
VIDÁK Tünde: A „likasok” avagy egy történeti monda nyomában.....	171
KARANCZ Gábor: A tapsonyi Tyereskova Szocialista Brigád emlékezete (Brigádnapló 1969-ből).....	186

Ipartörténet

SZABÓ Béla: Hikman Béla (1887-1958), Marcali díszkovács-mestere.....	199
VIDA Szilárd Tibor: A kőfaragó szakma múltja Marcaliban.....	223

Muzeológia

VIDÁK Tünde – HUSZÁR Mihály: Állandó és időszakos kiállításaink (2008-2010).....	244
--	-----

Készült a XILON Nyomdában, Budapesten

ISSN 1787 9442

Marcali
2011

Szinopszis

a *Marcali Múzeum* VII. évfolyam, 2011-es számáról

A *Marcali Múzeum* című évkönyvünk hetedik évfolyama jelenik meg 2011-ben. A szerkesztőknek az a célja, hogy egy olyan kisvárosi periodika megjelentetéséről gondoskodjanak, amelyben a Helytörténeti Múzeum munkatársainak írásai mellett, a városban dolgozó tanárok, nyugdíjas értelmiségiek és fiatal diplomások is bemutathatják dolgozataikat.

A periodikával egy másik célnak is szeretnénk megfelelni, nevezetesen a Marcali kistérségben található falvak helytörténeti kutatásainak eredményeit is publikáljuk. Mintáink között szerepelnek a megyei múzeumok évkönyvei, az egyetemi tanulmánykötetek és a Marcalihoz nagyon hasonló barcsi Dráva Múzeum *Gyökerek* című évkönyve is. A szerkesztésnél és a grafikai munkáknál egyszerű, könnyen áttekinthető, képekkel illusztrált kötet kialakítására törekszünk. Témáink elsősorban a történet- és társadalomtudományok körébe illeszkednek, de más tudományterületek írásai is helyet kaphatnak. Az előző években a magyar középkor helyi eseményeiről, a törökkori palánkvárakról, a második világháború marcali eseményeiről szóló cikkek mellett például a beás cigányok kultúrtörténetével foglalkozó írások is kerültek évkönyvünkbe, munkatársaink tollából. Külsős szerzőink pedig a város katonamúltjáról (tűzszerészek, laktanyák), a környékbeli községek történetéről (Nemesvid, Kéthely) és a kisváros elitjének nevezetes szereplőiről (Bernáth Aurél, Forgáchok, közjegyzők) adtak közre értékes anyagokat. Az írások válogatásánál kiemelt szempontot jelent, ha azok évfordulós eseményekhez kapcsolódnak.

A 2011-es szám esetében ismét arra törekedtünk, hogy hasznos és érdekes cikkeket válogassuk össze.

Miroslav Elias, a Synagóga-Mestské Muzeum Šurany (Nagysurány, Szlovákia) igazgatója, hosszú évek óta foglalkozik a Forgách család történetével. A Forgáchoknak a közeli Gímesben (Jelenec) volt az ősi várközpontjuk. A szerző a család leszármazottaival együtt gyűjti a dokumentumokat és keresik fel a helyszíneket. Marcaliban közel 140 évig voltak birtokai a grófi ágból származó Forgáchoknak. Az idén megjelenő könyve alapján állított össze egy átfogó tanulmányt Miroslav Elias, Magyarország egyik legrégebbi arisztokrata családjának a történetéről (*A gímes és gácsi Forgách család*).

Nagy Csaba, a marcali múzeum munkatársa, már 2007 óta publikálja a város második világháborús múltjáról az alapos, interjúkon alapuló tanulmányait. A *Háborús krónika* második részében napról-napra követhetjük figyelemmel a 1944-45-ös hadi eseményeket és a lakosság megpróbáltatásait.

Haász Gabriella, a Balatoni Múzeum (Keszthely) történész-muzeológusa, az új állandó kiállításuk építéséhez folytatott adatgyűjtése során feldolgozta a balatonmáriaifürdői gyermektáborok történetét (*Fejezetek a balatonmáriaifürdői gyermektáborok történetéből*). Már az 1920-as években létrehozták az első gyermektábort a községben, majd az 1950-es évek államosításai után, számos villában alakítottak ki üdülőket. A napjainkig működő gyermeküdültetés dokumentumait, fényképeit és egy visszaemlékezést sikerült összegyűjtenie a szerzőnek. Így az olvasóknak bemutatja a sokak által kihasznált „balatoni nyaralás” már-már elfelejtett oldalát.

Huszár Mihály „*B pont szerint a bútor is államosítva lett*” című tanulmányában a balatonmáriai villák államosításáról ír. A második világháború pusztítása után az új államhatalmi berendezkedés egyre inkább ellenségének tekintette a korábbi társadalom módosabb rétegeit. 1952-ben, pár hét alatt, közel 50 nyaralót, szőlőbirtokot államosítottak, a korábbi lakókat pedig kiköltöztették. A tanácsi papírok között akkurátusan vezetett leltárok is előkerültek, így pontosan lehet rekonstruálni, a visszaemlékezések felhasználásával együtt,

azt a folyamatot, amely során a magántulajdon – egyik napról a másikra – állami, majd vállalati tulajdonba került át.

Balla Mária, kéthelyi helytörténész, összegyűjtötte a kéthelyi törökkori földvárról szóló forrásokat, amelyek alapján Nagy Csaba készítette el a vár rekonstrukciós rajzát. Ezzel a cikkel a Marcali kistérségben található földvárak bemutatását szeretnénk folytatni. (Nagy Csaba: *A szőcsényi vár látképeinek rekonstrukciója*. Marcali Múzeum, 2010.)

Kiss Kálmán, marcali történész, két írással is szerepel ebben az évkönyvben. Az elsőben (*Marcali első egyházi nyilvántartása*) a szerző bemutatja a törökkori, majd a Rákóczi-szabadságharc után újjáéledő, Marcali község első keresztelési anyakönyveiből (1724) levonható tanulságokat, tendenciákat, nemzetiségi arányokat. A másik írásában (*A lengyel menekültek Marcaliban*) az 1939-45 között, a kisvárosban otthonra lelt lengyel menekültek (40-50 fő) sorsával foglalkozik. Bemutat számos olyan eddig nem látott dokumentumot, fényképet, amellyel gazdagítani lehet a magyar-lengyel kapcsolatok történetét. Kuriózusként bekerült a cikkbe két olyan lengyel katona életrajza is, akik családot alapítottak és letelepedtek a szomszédos Nagyszakácsiban és Kéthelyen.

Balogh Miklós nyugdíjas katonatiszt egy évtizede kutatja a marcali külső laktanya történetét. A 2010-es évkönyvben már bemutattuk a belső laktanya 50 évét (Fehér János: *Hatvan éve épült és tíz éve szűnt meg a marcali belső laktanya*).

Most aktuális a folytatás (*A marcali külső laktanya története*), hiszen 1951-2001 között működött egy másik laktanya is a város határában. Cikkében megismerteti a szerző az olvasókat az alakulatok történetével, az épületekkel és a mindennapi katonaélettel.

Fehér János, nyugdíjas katonatiszt 15 éve foglalkozik Marcali katonamúltjával számos kiadványban és cikkben. Az évkönyvünkben két írását közöljük le. *A Szabadságharcos Szövetségtől a Magyar Honvédelmi Szövetségig*, címűben a magyarországi honvédelmi szervezetek történetét mutatja be. A másik írásában (*40 éves a Marcali Luca napi fakupa*) egy nagy múltú marcali egyesület életéről, történeteiről, meghatározó személyeiről kapunk alapos beszámolót. Írásával a Marcaliban működő közel 180 éves egyesületi hagyományhoz tesz hozzá érdekes adalékokat.

Vidák Tünde etnográfus, *A „likasok” avagy egy történeti monda nyomában* című tanulmányában a népi emlékezet mélységeit próbálja feltárni, s ezáltal egy 300 fős kisközség (Szökedencs), török hódoltság idejéből származó történeti hagyományvilágába enged betekintést.

Karancz Gábor, *A tapsonyi Tyereskova Szocialista Brigád emlékezete (Brigádnapló 1969-ből)*, című tanulmányában bemutatja, hogyan is zajlott negyven évvel ezelőtt a brigád élet egy kis somogyi faluban. A helyi ÁFÉSZ bolt dolgozói által vezetett napló mellett visszaemlékezéseket is olvashatunk.

Az **Ipartörténet** című fejezetben két írással szeretnénk bemutatni a Marcaliban tevékenykedő kismesterségek képviselőit. **Szabó Béla** festőművész, nagyapjáról írt egy cikket, *Hikman Béla (1887-1958), Marcali díszkovács-mestere* címmel. A város és környékének szinte minden jelentősebb polgárházán és középületén dolgozott, a hét szakmával rendelkező, Budapesten képzőművészeti iskolát végzett Hikman Béla. Forulatos élete során volt sikeres és elismert iparos-polgár és az államosítás után nincstelen „nép ellensége” is.

Vida Szilárd Tibor annak a fiatal iparos generációnak a tagja, aki ragaszkodik a családjától örökölt szakma hagyományaihoz, ám újító módon próbál helytállni egy kistérségi piacon. Összegyűjtötte több régi kőfaragó család munkáinak dokumentációit, fényképeiket és történeteiket. *A kőfaragó szakma múltja Marcaliban* című írásával szeretnénk egy igényes, de manapság mostohán kezelt kisipari szakterület múltját és jelenét bemutatni.

A 2011-es évkönyv utolsó írásában a szerzők (**Vidák Tünde** és **Huszár Mihály**) számba veszik a Helytörténeti Múzeumban 2008 óta bemutatott időszakos és Marcali környékén megépített állandó kiállításokat, s rávilágítanak a „kistérségi muzeológia” szerepére és jelentőségére.

Marcali, 2011. január 19.

Készítette:

Huszár Mihály
történész

Karancz Gábor
felelős kiadó-múzeumigazgató